

Arykanda

Arykanda, Antalya İli, Finike İlçesi sınırları içerisinde Elmalı-Finike karayolunun yaklaşık ortasında, Arif Köyü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Kent, Bey Dağları'nın güneyinde, yerleşimi bir duvar gibi kuzeyden sınırlayan Şahinkaya isimli sarp kayalığın eteğinde yer almaktadır. Bu konumundan dolayı da Luwice'de "Arykawanda= yüksek Kayalığın Yanındaki Yer" anlamına gelen ismi zamanla Arykanda'ya dönüşmüştür.

Arykanda ilk kez 1838 yılında, İngiliz araştırmacı- gezgin Charles FELLOWS tarafından, mezar yazıtlarına, yüzeyde bulunduğu sikkelere dayanarak lokalize edilmiştir. Luwice kökenli bir isme sahip olan yerleşimdeki en erken tarihli mimari veriler M.Ö. 4. yüzyılın sonu- 3. yüzyıl başına tarihlenen kaya mezarlarıdır.

Kent özellikle Hellenistik ve Roma döneminde yoğun bir şekilde iskân edilmiştir. Arykanda'nın diğer Lykia şehirleri gibi M.Ö. V. yüzyılda Pers egemenliği altında olduğunu daha sonra M.Ö. 333'te İskenderin, onun ölümüyle Seleukoslar'ın ondan sonra da Ptolemaiosların eline geçtiğini görüyoruz. Apameia barışından sonra ise Rodos'a bağlanan şehir, bir müddet sonra diğer Lykia şehirleri ile birlikte Rodos'un egemenliğinden çıkmıştır. Roma İmparatorluğunun doğu ile daha fazla ilgilendiği dönemde M.Ö. II. yüzyılda Arykanda Lykia Birliği'ne bağlı bir şehir olarak sikke basmıştır. Bu durum M.S. 43'te Claudius'un Lykia Birliği'ne son verdiği tarihte Lykia Bölgesi Pamhlyia ile birlikte eyalet haline sokulmuş ve Roma'ya bağlanmıştır.

Lykia tarihinde, siyasi olaylarda etkin bir rol oynamamış olmasına karşın Doğu Lykia'nın en önemli ana yollarından üzerinde bulunan Arykanda özellikle kereste ticareti ile zenginleşmiştir. Arykanda Roma İmparatorluk Dönemi'ne zengin su kaynaklarının da etkisiyle güvenli bir konaklama ve dinlenme yeri olma özelliği kazanmıştır. Kent en parlak dönemini M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda yaşamıştır.

Tipik bir yamaç yerleşimi olan yerleşimin doğusu ve batısı sarp falezlerle; kuzeyi ise Şahinkaya ile sınırlanmaktadır. Savunma yönünden zayıf görünen güney yönünde de arazi kot farklarından da yararlanılarak, yapıların teras duvarları ile sur yapımına gerek duyulmayacak tarzda savunması sağlanmıştır.

Kentin akropolü yerleşim alanının kuzeybatı köşesinde kurulmuş olup iki yandan falez, güneyden ise hem falez hem de çok kaliteli işçilikli bosajlı rektagonal teras duvarı ile sınırlanmıştır.

Akropolde en geniş alanı kaplayan Ticaret Agorası, yer yer doğal kayanın tıraşlanmasıyla yapılmış yan yana sıralanmış dükkanları; bunların önünde ahşap dikmelerle taşınan bir stoa ve tabanı taşlarla kaplı bir meydandan oluşmaktadır.

Agoranın kuzeybatısında yerli kayanın yontulmasıyla elde edilmiş Bouleuterion yer alır. Bouleuterionun doğusundan Dor düzenindeki Helios Tapınağı'na ulaşılmaktadır. Tapınağın kutsal alanına doğu ve batısındaki iki kapıdan girilmektedir. Helios Tapınağı ve Bouleuterionun kuzey ve doğu kesimi ağırlıklı olarak konut alanıdır. Ticaret Agorasının batısından başlayan merdivenli bir yol hem Helios Tapınağına, hem de konutlara ulaşımı sağlamaktadır.

Tapınağın terasının batı ucunda inşa edilmiş olan Sebasteion da M.S. 4. yüzyıldan sonra eklentilerle atriumlu bir villa haline dönüştürülmüştür.

Ticaret Agorasının yer aldığı terasın batı ucunda ve Bouleuterionun güneyinde ana kayaya oyulmuş, basık tonoz örtülü ve tabanı tuğla plakalarla çok iyi yalıtılmış bir sarnıç yer almaktadır.

Akropolün güneydoğusunda M.S. 3. yüzyıl ortalarına doğru inşa edilen ve zaman içerisinde onarılarak kullanılan "Yamaç Hamamı" bulunmaktadır. Yamaç hamamı geniş cephesiyle güneye bakmaktadır.

Şahinkaya'nın eteğindeki Stadion, normal stadion ölçülerine göre yarı uzunlukta; tek yönlü, üç basamaktan oluşan tribunali bulunan ve koşu pisti arazinin yapısı dikkate alınarak birbirine dar kısımlarından birleştirilmiş iki trapez formlu alandan oluşmaktadır. M.Ö. 1. yüzyılda inşa edilmiş olan Stadion depremlerden sonra özellikle güney duvarı yönünde büyük onarım görmüştür.

Stadion'a göre bir alt terasta caveası yerli anakayaya oyulmuş Tiyatro, Stadionla aynı zamanda planlanmış ve yapılmış olmalıdır. Tipik Grek planlı olan Tiyatro da Stadion gibi M.Ö. 1- M.S. 1 yüzyıl başlarında inşa edilmiştir.

Her iki yapı arasındaki ara teras denilebilecek yerde, kuzeydoğuda tiyatronun en üst oturma sırası seviyesinde kime ait olduğu anlaşılabilen bir tapınak kalıntısı mevcuttur. Bu alan M.S. 5. yüzyılda büyük bir konutun avlusu içerisinde kalmıştır.

Tiyatronun bir alt terasında, U planlı, tabanı geç devirlerde mozaik döşeli portikoya sahip Devlet Agorası ve portikonun kuzeybatı ucunda da Odeon bulunmaktadır. Devlet Agorasının ortasında temel kalıntıları görülebilen, altarı hala yerinde duran Tykhe Tapınağı kalıntısı mevcuttur.

Kentin batı kesiminde özel konutlar bulunmaktadır. Batı uç zengin bir Arykandalıya ait, mozaik tabanlı mekânları olan bir villa (Batı Villası) ile sınırlanmaktadır. Doğuya doğru yine uzun süre kullanım görmüş bir başka villa (Doğu Villası) bulunmaktadır.

Güneyde eğimin neredeyse kalmadığı düzlükte, Arykanda'da bulunan en büyük dini yapıyı oluşturan M.S. 4. yüzyıl ilk yarısında inşa edilmiş üç nefli bir Erken Bizans Bazilikası bulunmaktadır.

Bazilikanın batısındaki alanda ise yazıtlardan ve antik kaynaklardan bilinen İmparator Traian'a adanmış Traianeum yer almaktadır. Ortasında podiumlu bir tapınağı bulunan kutsal alan tapınağının farklı yönü, bir alt terastaki latrinası ile Roma'daki Traian Forumunu andırmaktadır. Traianeum ile aynı kotta Mabet-Bazilika'nın kuzeyinde yalnızca krepidoması korunmuş Roma İmparatorluk Dönemine ait podyumlu bir başka tapınak kalıntısı daha mevcuttur.

Bazilika ile yaklaşık olarak aynı kotta Arykanda kentini kuzeyden güneye doğru bölen sel yatağının doğusunda günümüze kadar oldukça iyi koruna gelmiş "Büyük Hamam-Gymnasion Kompleksi" bulunmaktadır. 75 x 25 m. boyutları ve tabandan tonoz başlangıcına kadar yani yaklaşık 7 m. yükseklikteki duvarları ile Arykanda'nın en görkemli yapılarından biridir. Yapı önce hamam olarak planlanmış; daha sonra olasılıkla 141 depreminin ardından ise Hamam-Gymnasion şekline dönüştürülmüştür. Caldariumundaki yarım daire penceresi ile tipik bir Lykia türü hamam örneği sergileyen Arykanda'nın bu en büyük yapısı M.S. 240'da da yine deprem sonrası onarım görmüştür.

Büyük Hamam-Gymnasion kompleksinin kuzey ve doğusunda iyi korunmuş yirmiye yakın tapınak planlı ve tonoz örtülü anıt mezarlar bulunmaktadır. Erken Bizans döneminde Doğu Nekropolünde anıtsal mezar binaları arasına bir kilise yapılmıştır. Üç nefli olarak inşa edilmiş kilisenin nefleri ve narteksi geometrik motiflerle oluşturulan mozaik döşelidir.

Mabet- Bazilika'nın bir alt terasında bir kısmının tabanı mozaikli olan özel konutlar ve işliklerle; farklı boyutlarda üç hamamın kalıntıları yer alır. Çoğu birkaç katlı olan konutlar ve işlikler ile Arykanda'nın M.S. 4-5. yüzyıldaki zenginliğini yansıtmaktadır. Merkezinde taş döşemeli büyük bir avlunun yer aldığı bu konut yaklaşık M.S. 435 yılında İmparator II. Theodosios dönemindeki büyük bir yangın ile sona ermiştir.

Kentin girişinde yerel olarak Naltepesi olarak adlandırılan ve Lykiarkhlık yapan Arykandalı Hermaios'un anıt mezarı bulunmaktadır. Anıt mezar büyük olasılıkla M.S. 240 depreminde yıkılınca yapı blokları kullanılarak bir hamama dönüştürülürken, kuzeyine de bir demirci atölyesi inşa edilmiştir.

Arykanda antik kenti çevresinde doğal pek çok su kaynağı bulunmaktadır. Bunlar kayalara oyulan su yolları ile şehre ulaşmaktadırlar. Kentte bir bölümü ana caddelerin altından geçen temiz ve kirli su kanalları titizlikle yapılmıştır.

Kolay savunulabilir bir alanda kurulan Arykanda yaklaşık M.S. 435 yılında İmparator II. Theodosios dönemindeki büyük yangına kadar iskân görmüştür. Bu tarihten sonra kent modern Elmalı- Finike karayolunun güneyinde kalan alana surlu yerleşime taşınmıştır.

Kentte 1971 yılında başlayan kazılar halen sürdürülmektedir.

